

University of Groningen

Liberalen onder één dak of twee-onder-één-kap? Bespreking van H.J.L. Vonhoff, Liberalen onder één dak

Lucardie, A.P.M.

Published in:
Liberaal Reveil

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1998

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Lucardie, A. P. M. (1998). Liberalen onder één dak of twee-onder-één-kap? Bespreking van H.J.L. Vonhoff, Liberalen onder één dak. *Liberaal Reveil*, 3, 122-124.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

LIBERALEN ONDER ÉÉN DAK OF TWEË-ONDER-ÉÉN-KAP?

Bespreking van H.J.L. Vonhoff, *Liberalen onder één dak.*

PAUL LUCARDIE

Nog maar net gepensioneerd als Commissaris van de Koningin in Groningen, schreef de historicus Vonhoff dit feestelijke portret van zijn partij. Het is een fraai uitgevoerd en met tal van foto's geïllustreerd werk geworden, onderhoudend geschreven en rijk gelaardeerd met anekdotes - wat niemand zal verbazen die de auteur ooit ontmoet heeft. Het lijkt me vooral geschikt voor oudere kaderleden van de partij, die hun geheugen willen opfrissen. Jongere partijleden zullen soms de historische context onvoldoende beschreven vinden, bijvoorbeeld wanneer de Indonesische kwestie behandeld wordt. Vakhistorici en politicologen kunnen zich weliswaar verheugen op een uitgebreid - zij het niet foutloos - notenapparaat, maar zullen analyse en diepgang missen.

De thematische opzet van het boek maakt het ook niet gemakkelijk een rode draad te ontdekken. Na een beknopte voorgeschiedenis en beschrijving van de oprichting, schetst de auteur de 'faits et gestes' van liberale volksvertegenwoordigers en bewindslieden op belangrijke beleidsterreinen: dekolonisatie, Europese integratie, defensie, onderwijs, cultuur, bestuur en financieel-economisch beleid. Daarbij wandelt hij telkens in snel tempo de geschiedenis door. Soms doet hij dat zelfs meer dan één keer per hoofdstuk, als hij het beleidsterrein nog eens onderverdeelt; zo vliegen we in hoofdstuk 10 in 28 bladzijden vier keer door de periode 1948-1998 heen en weer, waardoor de niet aan 'zappen' gewende lezer enigszins buiten adem raakt.

Een geduldige lezer kan niettemin enkele conclusies uit de brei van feiten en persoonlijke wederwaardigheden trekken. De belangrijkste en mijns inziens meest aan-

vechtbare conclusie is al in de titel van het boek samengevat: liberalen onder één dak. Men zou dit als de 'stichtingsmythe' van de VVD kunnen beschouwen: tot 1948 waren de liberalen verdeeld over verschillende partijen, met name de Vrijheidsbond of Liberale Staatspartij (LSP) en de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB), maar met de oprichting van de VVD zou aan die verdeeldheid een einde zijn gekomen. Hierbij wordt verondersteld dat (a) de VDB overwegend uit liberalen bestond en dat (b) deze liberalen uit de VDB zich in 1948 bij de VVD aansloten en dat (c) na 1948 vrijwel alle liberalen de VVD trouw zijn gebleven en dat zich derhalve buiten die partij geen noemenswaardige aantallen liberalen bevinden.

De drie veronderstellingen zijn stuk voor stuk problematisch, maar in combinatie in elk geval onhoudbaar, naar mij wil voorkomen. Indien men een enigszins rekkelijke definitie van liberalisme hanteert, kan men de vrijzinnig-democraten nog wel tot de (linkervleugel van) deze stroming rekenen, ondanks hun eigen bezwaren tegen de term. Men zou ook van een afzonderlijke 'radicale' stroming kunnen spreken, zoals de voorzitter van de VDB, Kranenburg, in 1929 deed. Weer anderen zagen de VDB als pragmatische, 'systeemloze' partij die op geen enkel 'isme' gefundeerd zou zijn. Vonhoff gaat aan deze problemen niet voorbij, maar meent dat 'de meerderheid der vrijzinnig-democraten, die een groot vertrouwen in aanvoerder mr. P.J. Oud heeft, tot het werkelijk liberale kamp [moet] worden gerekend' (blz. 21). *So far, so good.* Daarmee suggereert de auteur - niet expliciet overigens - dat die meerderheid Oud dan wel gevolgd zal hebben op zijn weg van VDB naar VVD, na een kortstondig lidmaatschap

van de PvdA. Naar alle waarschijnlijkheid bedroeg het aantal vrijzinnig-democraten dat Oud op zijn omzwervingen naar de VVD volgde, niet meer dan enkele honderden, op een totaal van bijna tienduizend VDB'ers. De meerderheid van de VDB, of ze nu liberaal was of niet, bleef dus waarschijnlijk lid van de PvdA of was partijloos geworden.

Een deel van deze vrijzinnig-democraten kwam in 1966 wellicht bij D66 terecht. Deze nieuwe partij trok ook leden rechtstreeks uit de VVD aan, naast een groot aantal partijloze jongeren. Vonhoff rekent D66 duidelijk niet tot het liberale kamp: 'Een aantal liberalen mag dan wel zijn heil elders zoeken, maar elders vindt men geen liberale partij', zo schrijft hij over de jaren zestig (blz. 61). Nu vindt hij hiermee veel Democraten aan zijn zijde, die hun partij zelf aanvankelijk evenmin als 'liberaal' afficheerden. In de jaren zestig was het liberalisme immers 'uit' en de Democraten wilden alles vernieuwen zonder enig respect voor ideologische (of enige andere) tradities. Al in de jaren zeventig ontbrandde echter binnen D66 een discussie over ideologische verwantschap met het liberalisme. In de jaren tachtig beweerde partijleider Van Mierlo dat zijn partij 'het liberale erfgoed' in beheer had, maar daarnaast ook uit sociaal-democratische bron putte. In de jaren negentig lijkt die sociaal-democratische bron echter zo ver opgedroogd dat zelfs de PvdA liberale bronnen gaat aanboren. D66 heeft zich dan al lang bij de liberale fractie in het Europees Parlement aangesloten.

Kortom, de Democraten kunnen net als de VDB tot de liberale stroming gerekend worden, indien men die stroming zo breed opvat dat daar ook 'radicalen' toe behoren die kritisch staan ten opzichte van de hoofdstroom van het liberalisme. Kiest men echter voor een beperkte, meer 'klassieke' definitie van het liberalisme, dan vallen zowel VDB als D66 daar buiten. In dat geval verenigt de VVD inderdaad vrijwel alle liberalen onder één dak, maar onderscheidt zich daarin niet van de Liberale Staatspartij of de Partij van de Vrijheid - de vernieuwde voortzetting van de LSP in de jaren 1946-48. Misschien ongewild vereenzelvigd ook Vonhoff trouwens de VVD met de Partij van de Vrijheid, wanneer hij schrijft over Jeanne Fortanier-de Wit: 'Haar optreden voor de VVD in de Tweede Kamer bij de herziening van het kinderrecht wordt opmerkelijk en succesvol genoemd. Dat

is nog in de periode van de Partij van de Vrijheid' (blz. 128).

Meestal benadrukt hij echter de afstand tussen de VVD en haar klassiek-liberale voorgangers. Daarbij speelt wellicht zijn eigen politieke voorkeur mee. Hoewel van warme sympathie voor zijn partij vervuld, verbloemt hij niet zijn kritiek op stellingnames die hij 'behoudend' of 'conservatief' acht: met betrekking tot asielzoekers (blz. 123), moderne kunst (blz. 154-155), de bezwaren tegen toekenning van de P.C. Hooftprijs aan H. Brandt Corstius in 1985 (blz. 166-167) en de abortus-kwestie in 1976 (blz. 189). Met de conservatieve afkeer van staatkundige vernieuwing die de meerderheid van de VVD altijd heeft gekenmerkt, heeft Vonhoff overigens minder moeite. Op sociaal-cultureel en ethisch terrein staat hij echter duidelijk aan de kant van het 'ontplooings-liberalisme'. Dit impliceert in zijn ogen een actieve overheid, die voorwaarden voor individuele ontplooiing moet scheppen zonder zich met de inhoud van die ontplooiing te bemoeien. Juist deze variant van liberalisme vindt aanhang bij D66 - in mindere mate trouwens zelfs bij GroenLinks en de PvdA.

Tegenover dit ontplooiingsliberalisme staat een meer klassiek liberalisme, dat de overheid een veel bescheiden takenpakket toekent, voornamelijk beperkt tot handhaving van recht en orde. Vonhoff noemt deze opvatting 'conservatief' - met de negatieve bijmaak die deze term in Nederland vanouds schijnt te moeten hebben. Hij acht haar overheersend binnen de LSP, maar ook nog vrij sterk in de VVD. Soms schrijft hij over 'het vooruitstrevend deel van de liberalen' alsof hij op een minderheid in zijn eigen partij doelt (bijvoorbeeld op blz. 61). Wanneer hij dan ook nog toe zou geven dat D66 dat vooruitstrevende deel der liberalen vertegenwoordigt, ligt een overstap naar deze partij haast voor de hand.

Tot deze stap wil ik de auteur natuurlijk niet dwingen - dat zou weinig liberaal zijn. Het is ook niet nodig, indien men de termen 'vooruitstrevend' en 'conservatief' wat verder uitwerkt en verfijnt. Het klassieke liberalisme kan mijns inziens even goed conservatief als progressief zijn, afhankelijk van de historische omstandigheden. Zo klinkt het program van de Bond van Vrije Liberalen, die aan het begin van deze eeuw de meest conservatieve vleugel van het Nederlandse liberalisme belichaamde, tegenwoordig

soms verrassend modern en vooruitstrevend met zijn kritiek op bureaucratie en zijn pleidooi voor privatisering. Tegenwoordig lijkt juist het verzet tegen privatisering en individualisering conservatief. Het conservatisme als politieke ideologie heeft zich immers altijd verzet tegen individualisme en onbeperkte vrijheid, zowel op sociaal-economisch als op staatkundig en cultureel-ethisch gebied. Dit ideologische conservatisme vindt men weliswaar ook binnen de VVD, maar toch vooral bij het CDA, de protestants-christelijke partijen en in 'post-moderne' vorm bij PvdA, SP en GroenLinks.

In deze tijd van ideologische verwarring en verbroekeling kan geen enkele politieke partij meer 'puur' blijven en treedt altijd enige vermenging op. Dat geldt dus ook voor de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, met haar mix van klassiek liberalisme, ontplooiingsliberalisme

en conservatisme. Daarvoor hoeft de vijftigjarige zich geenszins te schamen - purisme is toch meer iets voor jongeren. Ik zie dan ook weinig reden om zo krampachtig alle liberalen onder één dak te willen verenigen - het huis zou veel te vol worden, en dat willen we in Nederland toch niet meer? 'Liberalen: twee-onder-één-kap' lijkt me als titel voor komende geschiedschrijvers daarom juister, ook al is de ene woning groter dan de andere.

H.J.L. Vonhoff, *Liberalen onder één dak. VVD: 50 jaar liberale vereniging*, Den Haag, Sdu, 1998, 235 pagina's.

Dr. A.P.M. Lucardie is wetenschappelijk medewerker van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen aan de Rijksuniversiteit Groningen.